

ยุติธรรมชุมชนกับศาลยาเสพติด Community Justice and Drug Court

ปิยะพร ตันณีกุล

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
piyaporn7230@gmail.com

บทคัดย่อ

ยุติธรรมชุมชนประกอบด้วยหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนหลาย ๆ ส่วนมาช่วยกันเพื่อป้องกันอาชญากรรม สร้างความเป็นธรรม และความสงบสุขของชุมชน หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน เช่น ตำรวจชุมชน ทนายชุมชน อัยการชุมชน ศาลชุมชน การแก้ไขฟื้นฟูชุมชน ยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหายาเสพติดสำคัญยิ่งยุทธศาสตร์หนึ่งคือ การก่อตั้งศาลยาเสพติด (Drug Court) ซึ่งถือเป็นศาลชุมชนประเภทหนึ่ง เพื่อให้การบำบัดฟื้นฟูแกผู้ติดยาเสพติด ศาลยาเสพติดยึดหลักปรัชญาที่ว่า จะไม่ทอดทิ้งสมาชิกของชุมชนคนใดให้อยู่ข้างหลัง ได้มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างยาเสพติดกับอาชญากรรม พบว่าการใช้มาตรการจำคุกระยะสั้นโดยไม่ได้ให้การบำบัดรักษา ไม่มีผลต่อการลดการใช้ยาเสพติด ศาลยาเสพติดจึงนับได้ว่าเป็นกระบวนการที่คนใหม่ของงานยุติธรรมทางอาญาที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายา ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ

คำสำคัญ: ยุติธรรมชุมชน ศาลยาเสพติด ยาเสพติด

Abstract

Community Justice consists of many community justice partners joining together in order to preventing crime, fairness and community peace. Community Justice Partners are community polices attorneys, courts, and rehabilitation. The best strategy of community justice involved with drug problems is Drug Court Establishment. This court is one of the community courts which rehabilitate any drug addict. Drug Court focuses on the philosophy that no one in the community was left behind. According to the relationship between drug and crime, the study found that a short imprisonment could not reduce drug use. Drug Court is a new paradigm of criminal justice which allows community to solve problems together within probation condition.

Keywords: community justice, drug court, drug

บทนำ

ปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เป็นผลกระทบมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม สังคม และการเมือง โดยสันนิษฐานว่ายาเสพติดมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยตอนต้นแล้ว โดยเข้ามาในรูปของการค้าขายกับชาวจีน และชาวจีนได้นำฝิ่นเข้ามาด้วย นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้การปลูกฝิ่นจากพวกต๋องและอาหรับ เพื่อนำมาเป็นยารักษาโรคปวดทั้งหลายและโรคท้องร่วงมากกว่าเพื่อเสพแต่เมื่อผู้ใช้ฝิ่นจนถึงขั้นติดแล้วก็จะแสวงหาเพื่อเสพมิใช่เพื่อรักษาโรคอีกต่อไป และมีพัฒนาการของสารเสพติดขึ้นไปเรื่อยๆ เช่น พัฒนาจากฝิ่นมาเป็นเฮโรอีน ยาบ้า ยาเค ยาไอซ์ เป็นต้น ทำให้ประเทศไทยต้องหามาตรการต่างๆ เพื่อจัดการ ปรากฏเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติดให้หมดจากสังคมไทย ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก จึงหาวิธีอื่นที่เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกใหม่สำหรับผู้ติดยาเสพติดไว้หลายทาง แต่ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ การนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 และการใช้กระบวนการที่คนใหม่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติด คือ กระบวนการยุติธรรมชุมชน

ยุติธรรมชุมชน (Community justice) หมายถึง การดำเนิน กิจกรรมชุมชน โดยชุมชนร่วมกันเอง หรือร่วมกับภาครัฐในลักษณะของหุ้นส่วน โดยการนำทุนทางสังคมที่ดีงามและศักยภาพของชุมชนมาใช้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ความปลอดภัย จากอาชญากรรม ความเป็นธรรม และความสงบสุขของชุมชน ยุติธรรมชุมชนจะต้องประกอบด้วยหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนจากหลาย ๆ ส่วนมาช่วยกันเพื่อให้ประสบความสำเร็จ หุ้นส่วนยุติธรรมชุมชน เช่น ตำรวจชุมชน ทนายชุมชน อัยการชุมชน ศาลชุมชน การแก้ไขฟื้นฟูชุมชน ยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหายาเสพติดสำคัญยิ่งยุทธศาสตร์หนึ่งคือการก่อตั้งศาลยาเสพติด (Drug Court) ซึ่งถือเป็นศาลชุมชนประเภทหนึ่ง เพื่อให้การบำบัดฟื้นฟูแก่ผู้ติดยาเสพติด ศาลยาเสพติดยึดหลักปรัชญาที่ว่า จะไม่ทอดทิ้งสมาชิกของชุมชนคนใดให้อยู่ข้างหลัง แต่จะพยายามทำให้สมาชิกทุกคนเข้าด้วยกันได้โดยไม่คำนึงว่าเขาเหล่านั้นคนใดคนหนึ่งจะเคยผิดพลาดอย่างไรรุนแรงมาก่อนเพียงใดก็ตาม จากจำนวนนักโทษที่เพิ่มขึ้น พบว่าเป็นนักโทษในคดียาเสพติดเป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 71.86¹ (สำรวจ ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2560) แม้จะมีมาตรการบำบัดในขณะที่อยู่ในเรือนจำ แต่ก็ไม่มีผลต่อการลดการใช้ยาเสพติด ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงคิดค้นหาแนวทางที่จะให้การบำบัดรักษาแก่ผู้กระทำความผิดในขณะที่อยู่ในชุมชนภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ

จากการกำหนดให้ผู้เสพเป็นผู้ป่วย ศาลยาเสพติดนับได้ว่าเป็นกระบวนการใหม่ของงานยุติธรรมทางอาญาที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายา มีการอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหลาย ๆ สาขาอาชีพ ที่มีความมุ่งหมายเดียวกันเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับสู่สังคมและดำเนินชีวิตอย่างคนปกติ โดยไม่มีคดีติดตัว การใช้ศาลยาเสพติดจะเป็นการฟื้นฟูโดยคำนึงถึงตัวผู้เข้ารับการบำบัดโดยตรง มีการจัดหาโปรแกรมที่เหมาะสมกับแต่ละคน มีทั้งการควบคุมตัวไว้ในสถานบำบัดหรือไม่ต้องควบคุมโดยให้กลับไปอยู่ในชุมชนของตนเองภายใต้การควบคุมดูแลของศาล

ศาลยาเสพติดถือได้ว่าเป็นการใช้หลักแทนการดำเนินคดีอาญา ด้วยการเบี่ยงคดียาเสพติดออกจากกระบวนการยุติธรรมแบบปกติตั้งแต่ชั้นอัยการ ซึ่งเป็นการลดภาระของกระบวนการยุติธรรม ทำให้สามารถลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาล และลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำ อันหมายถึงการลดภาระการลงโทษของภาครัฐในระบบยุติธรรมอีกด้วย

ผู้ที่ผ่านกระบวนการศาลยาเสพติดและบำบัดจนสำเร็จได้ผลเป็นที่น่าพอใจ จะพ้นจากความผิดที่ถูกกล่าวหา ทำให้ไม่มีประวัติคดีอาญาติดตัว

¹ กรมราชทัณฑ์. (2560). สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติดทั่วประเทศ. สำรวจ ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2560. ค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2560, จาก http://www.correct.go.th/stat102/display/drug_select_date_user.php

ศาลยาเสพติด (Drug Court) คืออะไร

ศาลยาเสพติด คือ ศาลชั้นอุทธรณ์ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับคดียาเสพติด โดยใช้วิธีการควบคุม การตรวจสอบสารเสพติด การให้การบำบัด และการสนับสนุน แรงจูงใจ พร้อมบทลงโทษเมื่อมีการฝ่าฝืนคำสั่ง โดนศาลยาเสพติดจะต้องมีความกลมกลืนไปกับคำวินิจฉัยของศาล และต้องมีการประสานงานกับองค์กรอื่นๆที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งแลกเปลี่ยนความรู้และวิธีการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทั้งด้านการบำบัดและการประหยัดค่าใช้จ่าย²

ช่วงปี ค.ศ. 1970 รัฐนิวยอร์กได้เริ่มใช้ศาลที่เกี่ยวกับคดียาเสพติดขึ้นเป็นครั้งแรก ศาลนี้ถูกจัดตั้งโดยกฎหมายยาเสพติด เรียกกอย่างว่า Rockefeller Drug Laws หลายปีผ่านไป คดีเริ่มเพิ่มมากขึ้น ทำให้ Narcotics Courts ถือกำเนิดขึ้นมา ซึ่งนำมาใช้สำหรับวินิจฉัยคดีอุกฉกรรจ์ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด และรวมอยู่ในศาลแบบปกติ

ปี ค.ศ. 1980 ศาลต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาประสบปัญหาคดีล้นศาล เนื่องจากการจับกุมคดียาเสพติดและคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดมีจำนวนมากขึ้น การลงโทษผู้กระทำความผิดมีเพียงโทษขั้นต่ำสำหรับความผิดฐานครอบครองและจำหน่าย โดยเฉพาะยาเสพติดประเภทโคเคน ปัญหาคดีล้นศาลนี้นำไปสู่ปัญหาคนล้นคุก และปัญหานี้เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในเมืองไมอามี รัฐฟลอริดา และเขตเมืองใหญ่ที่สำคัญ ๆ

ศาลยาเสพติด เกิดขึ้นครั้งแรกที่เมืองไมอามี รัฐฟลอริดา ในปี ค.ศ. 1989 และต่อมาได้กลายเป็นต้นแบบของศาลยาเสพติด โปรแกรมของศาลยาเสพติดแห่งแรกมี 3 ขั้นตอน โดยขั้นที่ 1 และ 2 จะเป็นการบำบัดผู้ติดยาอย่างช้าๆ และต่อเนื่อง โดยเริ่มที่การจับกุมและขังไว้ในคุกทหารที่เมืองไมอามี และขั้นที่ 3 คือ ส่งไปยังศาลยาเสพติด โปรแกรมนี้ถูกพัฒนาขึ้นภายใต้การดูแลของผู้พิพากษา Herbert Klein ในเมืองไมอามีและผู้ช่วย Michael Smith ผู้อำนวยการศูนย์บำบัดผู้ติดยาในโรงพยาบาล Lincoln รัฐนิวยอร์ก และอธิบดีกรมอัยการของเมืองไมอามี คือ Janet Reno โดยมีการจัดตั้งทีมพิเศษขึ้นมาเพื่อเข้าร่วมกระบวนการศาลยาเสพติด โดยดำเนินการอยู่ภายใต้โครงสร้างของศาลที่มีอยู่เดิม มีลักษณะการบริหารงานยุติธรรมเฉพาะของตนเอง เพราะเป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบปิดระหว่างเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมกับผู้เชี่ยวชาญทางการบำบัดรักษาผู้ติดยา คณะทำงานจะประกอบด้วย

ทีมที่ 1 ศาล อัยการ ทนาย เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ ผู้ประเมินผลผู้เสพยาเสพติด โดยมีผู้พิพากษาเป็นหัวหน้าทีม

ทีมที่ 2 คณะทำงานเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาบำบัดฟื้นฟู

โดยทั้งสองทีมนี้จะทำความตกลงร่วมกันเพื่อสนับสนุนและดำเนินการฟื้นฟูผู้เข้ารับการบำบัดอย่างต่อเนื่องและจริงจัง มีการควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด เช่น การตรวจสอบสารเสพติดเป็นประจำ การมาศาล เป็นต้น และศาลยาเสพติดจะเสนอแรงจูงใจให้กับผู้เข้ารับการบำบัดที่เข้ารับการบำบัดจนจบโปรแกรม พร้อมทั้งบทลงโทษสำหรับผู้เข้ารับการบำบัดแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ³

การทำงานของศาลยาเสพติด

ภารกิจของศาลยาเสพติด คือ การหยุดยั้งผู้ติดยาเสพติดและผู้ดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งผลจากการเสพยาจนนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ มีการจัดตั้งทีมงานศาลยาเสพติดขึ้น ซึ่งจะต้องเป็นหนึ่งเดียวกับสภาพแวดล้อมของระบบงานยุติธรรม ต้องสร้างการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมและผู้เชี่ยวชาญในการบำบัดผู้ติดยาเสพติด ในทีมจะประกอบด้วย ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายจำเลย เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ ผู้ตรวจสอบสารเสพติด ผู้เชี่ยวชาญในการบำบัดผู้ติดยาเสพติด เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย (เช่น ตำรวจ พนักงานฝ่ายปกครอง) ผู้จัดการคดี และผู้

² National Association of Drug Court Professionals. (n.d.). **What are Drug Courts?**. Retrieved June 2, 2017, from <http://www.nadcp.org/learn/what-are-drug-courts>

³ Alex G.Brumbaugh (1994). **“Why Drug Courts Work”**. Retrieved June 2, 2017, from <http://www.stillpointpress.com/drugerts.htm>

ประสานงานโครงการ ซึ่งต้องทำงานร่วมกันและทำหน้าที่ควบคุมตรวจตราผู้เข้ารับการบำบัดอย่างสม่ำเสมอ พร้อมกันนั้นต้องเตรียมรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำงานเพื่อที่จะให้เกิดความสมดุลของอำนาจบังคับบัญชา การควบคุม การสนับสนุนและการช่วยเหลือ โปรแกรมของศาลยาเสพติดต้องมีความเข้มงวด มีการควบคุมอย่างเข้มข้น โดยสังเกตเห็นได้จากการตรวจสอบสารเสพติดอย่างสม่ำเสมอและมาศาลตามนัดทุกครั้ง และถ้าผู้เข้ารับการบำบัดไม่สามารถทำตามโปรแกรมได้ ผู้เข้ารับการบำบัดจะต้องถูกนำตัวกลับเข้าสู่กระบวนการพิจารณาทางอาญาตามปกติ

ผู้ประสานโครงการจะนัดประชุมและอภิปรายถึงความคืบหน้าของผู้เข้าร่วมโครงการ และทีมงานจะกำหนดข้อเสนอแนะสำหรับการลงโทษหรือการส่งเสริมผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งขึ้นอยู่กับความยินยอมหรือไม่ยินยอมของผู้เข้าร่วมโครงการนั้นในการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของโครงการ⁴

คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าสู่โปรแกรมของศาลยาเสพติด

ศาลยาเสพติดมีเป้าหมายที่กลุ่มผู้ติดยาเสพติดทั้งที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ที่ถูกจับกุมในข้อหาเสพยาเสพติด หรือกระทำความผิดทางอาญาประเภทอื่นที่สืบเนื่องมาจากการเสพยาเสพติด หรือเคยถูกตัดสินว่ามีความผิดและมีคำพิพากษาลงโทษแล้ว และไม่ได้ผ่านกระบวนการพิจารณาโดยศาลยาเสพติด โดยผู้กระทำผิดเหล่านี้จะถูกประเมินจากสถานพยาบาลโดยทีมงานของศาลยาเสพติด ผู้กระทำผิดที่ถูกประเมินสารเสพติดแล้วจะถูกแยกออกมาพิจารณาคดีโดยศาลยาเสพติด

การเข้าร่วมโครงการของศาลยาเสพติดต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ ถ้าจำเลยเลือกศาลยาเสพติด จำเลยต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมก่อนการรับเข้าสู่โครงการ สำหรับประเด็นในการพิจารณาเกี่ยวกับความเหมาะสมของจำเลยในการเข้าสู่โครงการ คือ

- จำเลยเกี่ยวข้องกับสุราหรือยาเสพติดหรือไม่
- จำเลยมีถิ่นที่อยู่ภายในเขตอำนาจศาลหรือไม่
- จำเลยกระทำความผิดโดยมีผู้เสียหายหรือไม่ และมีประเด็นพิพาทเรื่องการชดเชยความเสียหายหรือไม่ รวมทั้งผู้เสียหายมี

คำคัดค้านหรือไม่ในการเข้าร่วมโครงการ

- จำเลยเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่

การตัดสินคุณสมบัติที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางกฎหมายและการตรวจสอบทางการแพทย์ โดยระบบตัดสินการเข้าสู่โครงการศาลยาเสพติดของแต่ละรัฐมีความแตกต่างกันในวิธีการ รวมถึงจุดมุ่งหมายของศาลยาเสพติดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้เข้าร่วมโครงการก็แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม พนักงานอัยการจะเป็นผู้ตัดสินถึงคุณสมบัติที่เหมาะสมทางกฎหมาย แต่หากจำเลยกำลังอยู่ในระหว่างคุมประพฤติและฝ่าฝืนกฎระเบียบการคุมประพฤติ หน่วยงานคุมประพฤติจะเป็นผู้ตัดสินถึงคุณสมบัติที่เหมาะสมทางกฎหมาย

เมื่อปรากฏว่าจำเลยมีคุณสมบัติที่เหมาะสมทางกฎหมาย จะเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาด้วยการตรวจสอบทางการแพทย์ โดยผู้ชำนาญการบำบัดรักษาจะเป็นผู้สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมโครงการบำบัดของศาลยาเสพติด และผู้นั้นจะต้องตอบคำถามของผู้ชำนาญการตามแบบชุดถามตอบที่กำหนดไว้เพื่อเป็นเครื่องมือตัดสินว่าประเภทของปัญหาการใช้ยาเสพติดของจำเลยคืออะไร โดยก่อนการเข้าสู่กระบวนการของศาลยาเสพติด จะมีการกล่าวถึงข้อกำหนดต่าง ๆ กับผู้ประสานงานโครงการและผู้พิพากษา เริ่มตั้งแต่ประเด็นด้านข้อหา สถานะของผู้เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ก่อนการรับสารภาพและหลังการรับสารภาพ โดยบางคนอาจถูกฟ้องคดีอาญาร้ายแรงมาแล้ว บางคนอาจไม่เคยถูกฟ้องคดี บางคนอาจได้รับโทษจำคุกมาบ้างแล้วก็ได้ ถ้าพบว่าจำเลยเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อศาลยาเสพติด จำเลยต้องตกลงเข้าร่วมโครงการและยินยอมปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับทั้งหมดของโครงการ ซึ่งถ้าจำเลยเข้าร่วมโครงการก่อนการรับสารภาพ ความตกลงและยินยอมนี้อาจทำเป็นเงื่อนไข

⁴ New Jersey Court. (n.d.). Retrieved June 2, 2017, from <http://www.judiciary.state.nj.us/criminal/crdrgct>.

ของการให้ประกันตัว เพื่อรับประกันว่าจำเลยจะมาปรากฏตัวต่อศาล หากจำเลยเข้าสู่โครงการภายหลังการรับสารภาพ ความตกลงยินยอมนี้อาจเป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติ⁵

รูปแบบของศาลยาเสพติด

ศาลยาเสพติดแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 Speedy Trial and Differentiated Case Management (DCM)

เป็นรูปแบบของการพิจารณาคดีแบบรวดเร็วและรวดเร็ว (Fast Track) ดำเนินการตามกฎหมายให้คดีเสร็จสิ้นไปอย่างรวดเร็ว และมีการแบ่งแยกคดีอย่างชัดเจน

เป้าหมายของรูปแบบนี้ คือ ต้องการรวมคดีเกี่ยวกับยาเสพติดเอาไว้ในศาลเดียว ลดระยะเวลาในการพิจารณาคดีโดยปราศจากการผูกมัดกับวิธีทางกฎหมายที่เข้มงวด แต่คำนึงถึงความปลอดภัยของสาธารณะ ลดคดีเกี่ยวกับยาเสพติดที่ค้างอยู่ในศาลเป็นจำนวนมาก และเพิ่มขีดความสามารถของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีให้มีความรอบคอบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ศาลยาเสพติดแบบ DCM จะต้องมีการจัดตั้งแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน สม่่าเสมอ วันที่ระบุไว้ในการต่อรองคำรับสารภาพหรือวันที่ในการพิจารณาคดีควรจะมีค่าน้ำหนักแน่นอน ไม่เลื่อนคดีบ่อย ๆ การจัดการแยกแยะคดีที่แตกต่างกันและการจัดการให้การพิจารณาคดีเป็นไปได้อย่างรวดเร็วควรจะนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน และหลีกเลี่ยงการใช้คณะลูกขุน

การใช้วิธีพิจารณาแบบรวดเร็ว (Fast-Track) พบว่า เมื่อมีการเริ่มใช้รูปแบบนี้ ระยะเวลาในการพิจารณาเกี่ยวกับยาเสพติดได้ลดลงอย่างมาก ช่วยลดค่าใช้จ่ายและลดปริมาณคดีในศาล

ในรัฐนิวยอร์ก การตัดสินคดีในศาลยาเสพติดคือทางเลือกสำหรับผู้กระทำผิดคดียาเสพติด แต่ก็ไม่ค่อยได้นำมาใช้เนื่องจากจำเลยส่วนมากมักจะปฏิเสธการให้ตนสละสิทธิการพิจารณาคดีโดยลูกขุน หรือ จำเลยพยายามใช้กระบวนการต่อรองคำรับสารภาพที่พนักงานอัยการเสนอ เป็นที่น่าสังเกตว่าในรัฐนิวยอร์ก จะมี Narcotic Court หรือเรียกสั้น ๆ ว่า N Part เป็นศาลยาเสพติดที่ใช้อยู่ใน 5 เขตของรัฐนิวยอร์ก จำเลยที่ถูกจับจะถูกนำเข้าสู่ N Part ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นจำเลยที่กระทำผิดซ้ำเกี่ยวกับยาเสพติด

รูปแบบที่ 2 Dedicated Drug Treatment

เป็นการทุ่มเทหรือทิศตนต่อการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด โดยมีเป้าหมาย คือ การรวบรวมคดีเกี่ยวกับยาเสพติดไว้ในศาลเดียว เชื่อมโยงผู้กระทำผิดไปสู่การบำบัดฟื้นฟูด้วยชุมชน เน้นความต้องการของผู้กระทำผิดเพื่อนำไปสู่การจัดการการบำบัดที่มีประสิทธิภาพ ลดการใช้ยาเสพติดและการกลับไปกระทำผิดซ้ำ บรรเทาความกดดันในเรื่องจำนวนคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลปกติ

รูปแบบ Dedicated Drug Treatment จะมีการวางแผนและการสนับสนุนส่งเสริมโปรแกรมการรักษา โดยโปรแกรมการรักษาผู้ติดยาเสพติดที่เสนอมานั้นจะต้องถูกคัดเลือกและพิจารณาอย่างระมัดระวัง ชนิดของการรักษาและวิธีการในการรักษาจะต้องมีผลใช้ได้ นอกจากนี้ โปรแกรมการรักษาต้องระบุที่ตั้งในสถานที่ที่ใกล้เคียงกับที่ทำการศาล เพื่อให้แน่ใจว่าผู้กระทำความผิดจะสามารถมาศาลตามกำหนดนัดได้

บทวิเคราะห์

“ศาลยาเสพติด” ในประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นโครงการที่มีประสิทธิภาพมาก ที่ควรนำมาใช้เป็นแบบอย่างกับกระบวนการบริหารงานยุติธรรมของประเทศไทย เนื่องจากปัญหาที่เกิดจากการใช้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

⁵ National Association of Drug Court Professionals. (n.d.). **What are Drug Courts?**. Retrieved June 2, 2017, from <http://www.nadcp.org/learn/what-are-drug-courts>

ติดที่มีข้ออยู่ในปัจจุบันยังมีอยู่มาก เช่น เมื่อเข้ารับการบำบัดแล้วถอนตัวกลางคัน ศาลปกติไม่สามารถเอื้อมมือเข้าไปยุ่งเกี่ยวได้ เนื่องจากคดีได้จบไปจากชั้นศาลแล้ว สอดคล้องกับงานวิจัยของเลปร โก่อี (2558) เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545” พบว่า เมื่อผู้เข้ารับการฟื้นฟูไม่ปฏิบัติตามแผนฟื้นฟู กฎหมายให้อำนาจเพียงแต่เจ้าหน้าที่ชั่วคราว และการจำหน่ายคดีชั่วคราวนั้นก็ไม่มีบทลงโทษใด ๆ ผู้เสพยาก็กลับมาเสพยาอีก นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอที่จะคอยติดตาม เนื่องจากมีผู้เข้ารับการบำบัดมาก แต่งบประมาณมีไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด (2548) เรื่อง “ผลการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545” พบว่า ปัญหา ข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 คือ งบประมาณไม่เพียงพอ ทำให้สถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดไม่สามารถรองรับผู้ป่วยได้เพียงพอ ทำให้การบำบัดไม่ได้ผล

จากการศึกษาศาลาเสพติดในประเทศต่าง ๆ ทำให้พบว่า โครงการของศาลาเสพติดที่เหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้ในประเทศไทยนั้น ในช่วงแรกควรจะให้รวมอยู่กับศาลจังหวัดหรือศาลแขวงไปก่อนโดยอาจใช้วิธีการเกลี้ยอัตรากำลังผู้พิพากษามาดำเนินการแทนการขออัตรากำลังใหม่เพิ่มเติม เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณ โดยอาจให้มีผู้พิพากษาคณะเดียวหรือ 2 คน ซึ่งรับผิดชอบเฉพาะงานคดียาเสพติดเป็นผู้พิจารณา ควรมีวิธีพิจารณาสำหรับคดียาเสพติดเป็นการเฉพาะ โดยเน้นความรวดเร็วและวิธีการบำบัดที่เหมาะสมกับผู้เข้ารับการบำบัดแต่ละรายเป็นหลัก คดีที่จะเข้าสู่โครงการศาลาเสพติด ในระยะแรกควรเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและมีอัตราโทษไม่สูงนัก เพื่อเป็นการลดจำนวนคดีที่จะไปสู่ศาลแบบปกติ เมื่อโครงการนี้ใช้ได้ดี จึงขยายไปสู่คดีที่มีความเกี่ยวเนื่องมาจากยาเสพติด เช่น ลักทรัพย์หรือชิงทรัพย์เพื่อไปซื้อยาเสพติด ช่มชู้หรือฆ่าผู้อื่นเนื่องมาจากเมายา ไม่มีสติ เป็นต้น

ผู้พิพากษาจะต้องมีการประสานงานกับชุมชนในการคุมประพฤติ และจะต้องมีการติดตามประเมินผลผู้เข้ารับการบำบัดเป็นระยะ ๆ ควรเป็นโครงการที่ร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น นักสาธารณสุข นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์ องค์กรฝึกอาชีพ สถาบันการศึกษา เป็นต้น มีการวิเคราะห์ร่วมกัน มิใช่เป็นเพียงการดำเนินการตามนโยบายของหัวหน้าหน่วยงานเท่านั้น เพื่อเป็นแนวทางในการบำบัดรักษาให้ตรงกับสภาพปัญหาที่แท้จริง

ควรจัดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการ เช่น การให้ผู้เข้าร่วมโครงการของศาลาเสพติดสามารถกลับไปบำบัดในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ได้ โดยต้องมีการทำความเข้าใจกับคนในชุมชนว่า ผู้ติดยาเสพติดไม่ได้เป็นคนที่น่ากลัวอย่างที่ทุก ๆ คนคิด และเปลี่ยนทัศนคติของคนในชุมชนที่ว่า ผู้ติดยาเสพติดเป็นอาชญากรให้เป็นที่ว่า ผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ป่วย ที่ทุก ๆ คนในชุมชนจะต้องช่วยกันประคับประคองให้ผู้ติดยาเสพติดผ่านพ้นช่วงวิกฤติของชีวิตไปได้ ไม่ตั้งข้อรังเกียจ ชักชวนให้ทำกิจกรรมร่วมกันกับคนในชุมชน ให้ถือว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ที่คนในชุมชนจะไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง และให้เขากลับมาเป็นคนดีของสังคมและอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งสอดคล้องกับจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2551) ศึกษาวิจัยเรื่อง ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวก ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนว่า ยุติธรรมชุมชนจะถือว่าชุมชนเป็นส่วน โดยมิจากกรรมหลักคือป้องกันควบคุมอาชญากรรม แก้ไขจัดความขัดแย้งด้วยวิธีการเชิงสมานฉันท์ ส่งผู้กระทำผิดคืนสู่ชุมชนโดยกิจกรรมที่ดำเนินการจะเป็นแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ มีเป้าหมายสำคัญในการสร้างพลังความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รักษาความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกยุติธรรมระดับชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน⁶

ในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดนั้น อาจให้เอกชนเข้ามาดำเนินการให้การบำบัดได้ โดยต้องมีการเสนอโปรแกรมในการบำบัดให้ศาลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณาถึงข้อดีข้อเสียของโครงการที่เสนอมานี้ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เข้ารับการบำบัดเป็นหลัก เช่น โครงการนั้นต้องประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญทางการบำบัดจริง ๆ หรือต้องมีค่าใช้จ่ายที่ไม่

⁶ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ. (2551). ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวก. (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) หน้า 15-16.

แพ่ง เป็นต้น นอกจากนี้ โครงการในศาลยาเสพติดจะต้องมีระยะเวลาในการบำบัดที่ยาวนาน อย่างน้อย 12 เดือน – 18 เดือน ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับผู้ที่เข้ารับการบำบัดของ Center for Substance Abuse Treatment พบว่า ระยะเวลาในการบำบัด ควรใช้เวลาไม่น้อยกว่า 90 วัน จึงจะได้ผล และถ้าจะให้ได้ผลดียิ่งไปกว่านั้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ควรจะใช้เวลาในการบำบัดอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี⁷

ควรมีการสวดเกี่ยวกับกลุ่มที่ใช้บำบัด มียุทธศาสตร์กระตุ้นการบำบัดโดยเน้นที่พฤติกรรมกรรับรู้ของผู้เข้ารับการบำบัดให้มีความรู้สึกรู้ว่าอยากจะทำรักษาให้หาย โดยอาจจะอยู่ในรูปของการบำบัดทางร่างกาย จิตใจ และการดูแลที่ต่อเนื่อง บางครั้ง อาจอนุญาตให้ติดต่อกับครอบครัวได้ทุกเดือน (กรณีที่ถูกส่งตัวเข้าสถานบำบัดยาเสพติด ไม่ได้อยู่ในชุมชนของตนเอง) เป็นต้น

ยิ่งกว่านั้น ต้องมีการพัฒนาคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ามาทำงานในโครงการศาลยาเสพติด เพราะต้องเป็นการทำงานร่วมกับชุมชน จึงต้องมีทั้งคุณวุฒิ ประสบการณ์ ระดับความอาวุโส มีการจัดการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบำบัด กฎหมาย สิ่งที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างสม่ำเสมอ

การนำแนวคิดตามยุทธศาสตร์ ยุติธรรมชุมชนกับศาลยาเสพติด มาใช้แก้ปัญหาเสพติดในกรณีของประเทศไทยนั้น ถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นที่ถูกทางถ้าจะทำ แต่งานดังกล่าวจะเห็นว่าไม่สามารถทำให้เกิดยุติธรรมชุมชนได้เพียงชั่วข้ามคืน แต่ต้องเป็นงานที่อาศัยความประณีต พิถีพิถันทั้งทางด้านศาสตร์และศิลป์ ข้อมูล กำลังคน เงิน เวลา กฎ ระเบียบต่าง ๆ รวมถึงความพอเหมาะพอดี ส่วนผสมที่ลงตัวของแต่ละชุมชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น การจะทำให้โครงการนี้เกิดขึ้นได้และมีความยั่งยืน จะต้องอาศัยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ จำเป็นต้องมีการวางยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และแผนงานให้ดี เพื่อให้สิ่งที่ลงแรงกาย แรงใจไปไม่สูญเปล่า และหากสามารถนำมาใช้ได้จริง อาจทำให้สังคมมีความปลอดภัยมากขึ้น และยังเป็นโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้พัฒนาตนเอง สามารถกลับไปใช้ชีวิตร่วมกับคนในชุมชนได้อีกครั้ง นอกจากนี้ ยังช่วยในการแก้ปัญหาอื่น ๆ ที่มีผลเกี่ยวเนื่องกัน เช่น การลดความแออัดภายในเรือนจำที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง รวมถึงการลดลงของอัตราการกระทำผิดซ้ำที่เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนในสังคมเกิดความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตเพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จตุรรัตน์ เอื้ออานวย และคณะ. (2551). ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความยุติธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เลปกร โกว์เครือ. (2558). ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ. (2548). รายงานการวิจัยเรื่อง ผลการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พุ่มทอง.
- กรมราชทัณฑ์. (2560). สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติดทั่วประเทศ . ค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2560, จาก http://www.correct.go.th/stat102/display/drug_select_date_user.php
- Alex G.Brumbaugh. (1994). *Why Drug Courts Work*. Retrieved June 2, 2017, from <http://www.stillpointpress.com/drugerts.htm>

⁷ American Judges Association. (n.d.). *Drug Court Benefits* Retrieved June 2, 2017, from <http://aja.ncsc.dni.us/conferences/.../DrugCourtBenefits.docx>

American Judges Association. (n.d.). **Drug Court Benefits**. Retrieved June 2, 2017, from

<http://aja.ncsc.dni.us/conferences/.../ DrugCourtBenefits.docx>

National Association of Drug Court Professionals. (n.d.). **What are Drug Courts?**. Retrieved June 2, 2017,

from <http://www.nadcp.org/learn/what-are-drug-courts>

New Jersey Court. (n.d.). Retrieved June 2, 2017, from [http://www.judiciary.state.nj.us/criminal/](http://www.judiciary.state.nj.us/criminal/crdrgct.htm)

[crdrct.htm](http://www.judiciary.state.nj.us/criminal/crdrgct.htm)